

TEHNIKA I INFORMATIKA U OBRAZOVANJU

4. Internacionalna Konferencija, Tehnički fakultet Čačak, 1–3. jun 2012.

TECHNICS AND INFORMATICS IN EDUCATION

4th International Conference, Technical Faculty Čačak, 1–3rd June 2012.

UDK: 37.014.5

Stručni rad

IZMENE AKTUELNIH STRUKTURA OBRAZOVNOG SISTEMA U FUNKCIJI UNAPREĐENJA PROCESA EDUKACIJE

Miroslav Kuka¹, Metodija Stojanovski², Gordana Stojanoska³, Ildiko Đokić⁴

Rezime: *Obrazovanje u budućnosti podrazumeva rekonstrukciju sistema edukacije. To praktično znači sprovođenje reformi njegovog celokupnog sistema, kao i razvoj koncepcije permanentnog obrazovanja usklađenog sa društvenim potrebama i promenama. Ovdje prikazan rad predstavlja integralni deo šire postavljenog i realizovanog idejnog projekta o „Redefinisanosti obrazovne strukture R. Srbije“, predatog Ministarstvu prosvete R. Srbije 2010. godine. Idejni projekat čiji su nosioci dr Miroslav Kuka i dr Vukosava Živković realizovan je timski uz kordinaciju rada centralne i regionalnih radnih grupa u Srbiji i zemljama iz okruženja sa ukupno 80 saradnika na projektu. Model naše strukture obrazovnog sistema produžava period obaveznog obrazovanja od 10 godina (do I razreda srednje škole, koji je programski isti za sve) i bazira se na diferencijaciji obrazovnih nivoa (od predškolskog do kraja srednjoškolskog) na cikluse, koji su od svoje strane određeni definisanim ciljevima i zadacima. Unutar predloga našeg modela, koji je kategorisan u strukturalni tip promene, jasno su definisani kratkoročni, srednjoročni i dugoročni ciljevi i izvršena koncizna podela nadležnosti i načina praćenja uspešnosti njenog sprovođenja.*

Ključne reči: *obrazovni sistem, redefinisanaost obrazovne strukture, izmene i reforma*

CHANGES TO CURRENT STRUCTURE OF EDUCATION SYSTEM WORK FOR IMPROVING THE PROCESS OF EDUCATION

Summary: *Education in future implies a reconstruction in the education system. This practically means implementation of reform of the entire educational system and development of conception of the permanent education accorded with social needs and changes. The presented work here is an integral part of a broader set up and realized preliminary project on „Redefinition of Education Structure of Republic of Serbia“ forwarded to the Ministry of Education of the Republic of Serbia in 2010. The preliminary project guided by Ph. D. Miroslav Kuka and Ph. D. Vukosava Živkovic was realized in the team work and in coordination of work of the central and regional working groups in*

¹ Dr Miroslav Kuka, Pedagoški fakultet u Bitoli, Republika Makedonija, E-mail: kuka-grosmeister@open.telekom.rs

² Dr Metodija Stojanovski, Pedagoški fakultet u Bitoli, Republika Makedonija

³ Dr Gordana Stojanoska, Pedagoški fakultet u Bitoli, Republika Makedonija

⁴ Spec. Ildiko Đokić, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera, Subotica

Serbia and the surrounding countries having 80 collaborators in total working on the project. Model of our structure of the education system extends the period of compulsory education up to 10 years of age (till the first grade of high school which is the same for all regarding the curriculum) and is based on differentiation of the education levels (from preschool to high school) in cycles, which, on their part, are defined by aims and tasks. Short-term, middle-term and long-term aims have been clearly defined and concise division of competence and the follow-up methods of successfulness of its implementation has been made within the proposal of our model.

Key words: education system, redefinition of education structure, modifications and reform

1. KATEGORIZACIJA NAŠE OBRAZOVNE STRUKTURE

Proces učenja se može sažeto prikazati kao proces suočavanja motivisanog ili nemotivisanog pojedinca sa određenim preprekama koje predstavljaju smetnju za postizanje njegovih ciljeva (ili obrazovnih ciljeva) i zadovoljavanje njegovih motiva. Da bi savladao te prepreke i uklonio smetnje, pojedinac preduzima istraživačke korake (ili mu se oni najčešće preporučuju) sve dotle dok nekima od njih ne prevaziđe prepreku, ne ukloni smetnju ka cilju. Pritisci usmereni ka promenama koje bi obrazovni proces dovele u položaj da uspješnije odgovaraju novim potrebama vremenom su sve veći. U pedagoškoj praksi se mnogo puta potvrdilo da neke promene ne samo što ne vode ka poboljšanju uspeha unutar obrazovanja, već postaju uzrok zaostajanja u ovoj oblasti (zastupanje tzv. opštih socijalno-trendovskih pravaca sa težnjom njihovog inkorporiranja i u obrazovnom procesu). Naš projekat svojim konceptijskim pristupom, izmenama unutar strukture obrazovnog sistema, podrazumeva strategiju promena „**odozdo na gore**“, odnosno strategiju u kojoj su lokalne inicijative, viših edukacionih ustanova (fakulteta, instituta, strukovnih škola...) dolazile do izražaja. Ovakav pristup odgovarao bi tezi koja smatra da su manje uspešne strategije unapređenja obrazovnog procesa one koje deluju sa viših nivoa, odakle se kreira politika, a za koje je karakteristično oslanjanje na konsultante koji utiču spolja i nemaju dodira sa obrazovnom praksom osim intuitivnih pretpostavki. **U koju kategoriju bi svrstali našu izmenu strukture obrazovnog sistema?** Zavisno od principa promena (izmena), u postojećoj pedagoškoj praksi se govori o četiri vrste mogućih izmena: adaptivne, spoljašnje, regulacione i strukturalne. Naša izmena u ovoj opštoj postavci odnosi se na **strukturalni tip promene**, koji je usmeren ka promenama u organizacijskoj strukturi obrazovnog sistema, ali se njime ne zadire u menjanje realizacije obrazovno-vaspitnog procesa. Primarno, strukturalne sistemske promene su usmerene ka ekonomičnosti, racionalnosti, obrazovnoj liberalizaciji i sticanju konkretnih znanja. Suštinski, obrazovanje je posredstvom naše strukture usmereno na ishode, tj. definisana znanja, umenja, stavove i vrednosti koje učenici treba da poseduju nakon završetka određenog ciklusa obrazovanja. Naše izmene unutar već postojeće strukture možemo da podvedemo pod model tzv. **kontrolisanog širenja**. Ovaj prilaz promenama najviše odgovara obrazovnim sistemima kojima nisu potrebne radikalne promene, već intervencije ograničenih razmera - prepravke, popravke, modifikacije, odnosno uvođenje novih pojedinosti u postojeći sistem, tj. strukturu. Promene ove vrste imaju karakter konceptualne modernizacije usmerene ka boljim postignućima učenika u školi. U procesu obrazovanja i nastave, glavnu pažnju treba usmeriti na strukturu znanja, na to kako iz jedne ideje nastaje druga, i na kom uzrasnom nivou se dati algoritam (sa svojom strukturalnom konkretizacijom) može primeniti. Struktura je ono što omogućava da se nepoznati utisci sređuju, klasifikuju i tako ono što se

uči dobija smisao a kroz smisao inicira i druge pokretače u edukacionom procesu. Ono što treba posebno istaći u našem pristupu jeste ideja da se u nastavi svaki sadržaj može efikasno predavati na bilo kojem nivou razvoja učenika, s tim da se date ideje i principi didaktički adaptiraju da ih učenik može koristiti. Naše polazište u ovakvim ocenama, koje se razlikuju od strukturalnih koncepcija od pre 30 - 40 godina, polazi od stanovišta da je razvoj deteta u velikoj meri uslovljen socijalnim činiocima. Dokle će dete stići u svom intelektualnom razvoju i kada od svoje strane na isti možemo izvršiti uticaj, prvenstveno zavisi od kulturne sredine u kojoj živi, od uticaja koji sredina na njega vrši. Razvoj svesti svakog pojedinaca, pa i dece uzrasta 7 - 18 godina (naš uzorak unutar redefinisane strukture sistema obrazovanja), u poslednjih trideset godina ima toliki kognitivni skok (percepcija, zaključivanje, anticipiranje, kritički proces mišljenja, vremenska konzistentnost stavova, interesovanja...), da sve ono što je važno u perceptivno uzrasnim gradacijama dece date uzrasne dobi nekad, sada se pomerilo za najmanje jednu generaciju na gore. Ovaj stav zastupaju mnogi socijalni psiholozi ispitujući mentalne i manuelne sposobnosti dece različitih uzrasnih populacija i poredeći ih sa nekadašnjim srodnim istraživanjima. Dakle, u našem sistemu obrazovne strukture mi polazimo od perceptivno kognitivnih i psihomotoričkih, manualnih sposobnosti dece datih uzrasnih dobi, ciljeva i zadataka koji se pred njih postavljaju kao i od bitnosti procesa racionalizacije i ekonomičnosti procesa obrazovanja. Konkretno naša obrazovna struktura, model kontrolisano liberalnog obrazovanja - orijentisan je ka detetu, podržava aktivnu nastavu konkretizovanu na primeru diferenciranih ciklusa datih obrazovnih nivoa, kao i njoj redefinisanoj kurikulumu.

2. SOCIO-OBRAZOVNA ARGUMENTACIJA ZA INPLEMENTACIJU NAŠE OBRAZOVNE STRUKTURE

Model naše strukture obrazovnog sistema bazira se na **diferencijaciji obrazovnih nivoa** (od predškolskog do kraja srednjoškolskog) **na cikluse**, koji su od svoje strane određeni definisanim ciljevima i zadacima za svaki konkretan uzrast. Ti ciljevi su definisani unutar same izmene dosadašnjeg obrazovanja usmerenog na nastavni plan i program i njegovog prelaza na obrazovanje usmereno na ishode tj. definisana znanja, umjenja, stavove i vrednosti koje učenici treba da poseduju nakon završetka određenog ciklusa obrazovanja. Jedan od glavnih ishodišta naše strukture, koja je u ovom segmentu primarno sociološki determinisana, jeste produženje perioda obaveznog školovanja sa 8 tj. 9 godina, na 10 godina (V ciklusa) što je u skladu s evropskim i drugim međunarodnim tendencijama u obrazovanju. U većini zemalja u svetu obrazovanje počinje sa uzrastom dece od 6 ili 7 godina, u nekim zemljama čak i ranije. Dužina obaveznog obrazovanja varira, ali u većini iznosi 9 godina i završava se uglavnom na uzrastu 15 - 16 godina. Iz postavljenih ciljeva unutar predškolskog obrazovanja (predstavlja 0 razred, tj. I ciklus), isto prerasta od trenutnih igraonica ka programski definisanoj socio-edukacionoj sredini. Obaveze vaspitača se povećavaju s obzirom na zahteve koji se od njega traže. Terminološka dihotomija kako kod nas tako i u svetu oko definisanja pojma **osnovnog obrazovanja** (*primary education, elementary education, l'enseignement primaire élémentaire*) u periodu od 1992 - 1996 godine definisana je posredstvom nove verzije Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja. Prema novoj verziji klasifikacije obrazovanja osnovno obrazovanje obuhvata **prvi nivo obrazovanja (ISCED level 1)** odnosno prvi ciklus bazičnog obrazovanja. Ovaj nivo uglavnom traje od 5 - 7 godina redovnog školovanja koji obuhvata sve nivoe obrazovanja. **Drugi nivo obrazovanja (srednje obrazovanje)** ima dva nivoa: prvi stepen ili drugi ciklus

bazičnog obrazovanja (**ISCED level 2**) i drugi stepen ili treći ciklus (**ISCED level 3**). Za razliku od pojma osnovno obrazovanje, **obavezno obrazovanje** je jednostavnije definisano i bez obzira na strukturu sistema obrazovanja u pojedinim zemljama, ono (*compulsory education, schulpflicht, obligatoire, objazatel'noe, itd*) predstavlja školovanje na koje su zakonom obavezna deca određenog uzrasta. Obavezno obrazovanje po svojoj suštini i cilju čini osnovu formalne strukture sistema obrazovanja. Ono što je zajedničko za skoro sve zemlje je činjenica da je obavezno obrazovanje opšteobrazovnog karatera. Njegovo trajanje je različito i zavisi od školskog sistema i preduslova za masovnost obrazovanja. U mnogim zemljama, pored osnovnog obrazovanja, obavezno obrazovanje obuhvata i prvi stepen srednjeg obrazovanja, što je i koncepcija naše strukture (**V ciklus**). U našoj koncepciji obrazovne strukture ukinuto je ponavljanje razreda i zamenjeno formom prevođenja učenika u viši razred uz obavezno ponovno pohađanje nastave iz predmeta koji znanjem nisu zadovoljeni (minimalno 50 % od predviđenog fonda časova za taj predmet na nivou godine). Počev od III - V ciklusa (od preusmerenja sa razredne na predmetnu nastavu) učenik može da prenese četiri ili manje predmeta iz razreda u naredni razred. U slučaju da učenik na kraju školske godine ima više od četiri negativne ocene vrši se kategorizacija predmeta za nivo obaveznog obrazovanja (**bazični predmeti** → **obavezni predmeti**). Ukoliko učenik više od tri puta tokom obaveznog školovanja biva prevođen, dakle skoro svaki razred, on na taj način limitira svoje školovanje do nivoa obaveznog obrazovanja (do kraja V ciklusa). Krajem **III ciklusa** uvedena je provera dotada usvojenih znanja, posredstvom testa opšte informisanosti kao i provera potencijalnog napredovanja unutar intelektualnih sposobnosti u odnosu na period upisa u školu. Posredstvom ovih podataka i informacija o tipizaciji ličnosti učenika → popunjava odeljenski starešina isto kao i vaspitač na kraju I ciklusa, vršiće se novo formiranje grupa (odeljenja) datih razreda, unutar već poznate obrazovno-vaspitne sredine (škole). Ovim se pored praćenja stope usvojenih znanja, sposobnosti i karakternih osobina, deca neposredno izlažu i izazovima društvene prilagodljivosti unutar delimično poznatog socijalnog okruženja, što je sa svoje strane dobra priprema za sledeću redefinisnost grupa koja sledi u srednjoj školi i pretežno je determinisana nepoznatim socijalnim okruženjem. Prvi razred srednje škole obavezan je za sve i nezavisno od tipa škole obavlja se po istom planu i programu. Ovakvom strukturom se inicira ideja da kroz kontrolisanu liberizaciju obrazovnog procesa ista pojača i razvije interesovanje dece ka obrazovanju i posle ciklusa obaveznog obrazovanja.

3. LITERATURA

- [1] Ader, J.: *Building Implications of the Multi-Option School*, paragraphs 5, 6 and 7, OECD, Paris, 2001.
- [2] *Izveštaj međunarodne komisije UNESCO-a za razvoj obrazovanja*, UNESCO, Paris, 2002.
- [3] *Izveštaj 35. međunarodne konferencije o obrazovanju*, Ženeva, 2005.
- [4] Kuka M.: *Usmeravanje reformskog procesa edukacije*, Autorsko izdanje, Beograd, 2007.
- [5] Kuka M., Živković V., i dr.: *Redefinisnost strukture obrazovnog sistema Republike Srbije*, Visoka škola strukovne vaspitačke studije u Aleksincu, 2009.
- [6] Kuka M., Stojanovska G., Kolondžovska A.: *Redefinisnost strukture obrazovnog sistema Republike Srbije*, Zbornik radova visoke škole za obrazovanje vaspitača, Kikinda 2009.

-
- [7] Kuka M., Kolondžovski B.: *Milenijumsko doba kao paradigma potreba za redefinisanošću struktura obrazovnog sistema*, Međunarodni naučni skup „Stavovi promjena stavova“, Nikšić, 16 - 17. 9. 2009.
- [8] Kuka M., Živković V.: *Projektovanje nove strukture obrazovnog sistema Republike Srbije*, III Međunarodna interdisciplinarna stručno - naučna konferencija „Vaspitno-obrazovni horizonti“, Subotica, 15 - 16. 5. 2010.
- [9] Kuka M., Živković V.: *Promena strukture obrazovno-vaspitnog sistema Republike Srbije*, Međunarodni naučni skup „Vaspitanje za humane odnose - problemi i perspektive“, Niš, 17 - 18. 9. 2010.
- [10] Kuka M., Talevski J., Stanojević G.: *Promene strukture obrazovnog sistema u funkciji savremenih tendencija*, Međunarodne konferencije „Nastava i učenje – stanje i problemi“, Užice, 11.11.2011.
- [11] Kuka M., Talevski J., Stanojević G.: *Promene strukture obrazovnog sistema u funkciji milenijumskih tendencija*, II Naučni skup sa međunarodnim učešćem „Razvoj i jačanje kompetencija u obrazovanju“, Bijeljina 18.11.2011.